

Melamartnan og gårdene, historisk rundtur i Skage sogn 25.mai 2013.

(Foredrag, delvis på dialekt)

Da e vi på Meln, og æ tænkt å sei litt om martnan og bakgroinn fer deinn.

På 15-1600-talet budd aill Namdalingan på bygda og ved kysten, det va naturalhushold, mang va analfabeta og vanlig levealder va ca 50 år, dog nevnes 2 på 97 år.

Svartedauen i 1349 innleda ei langvarig nedgangstid i bygdenorge, og ca på 1500-talet va botnet nådd, da snudd det og gikk sakte oppover. Bl.a vart bygdetinget oppretta på 1500-tallet. På 1500-talet budd det ikke folk i Røyrvik og Namsskogan, og i Lierne va det 8 bruk i 1520.

Beregna folketall i Namdaln pluss Bindaln va i 1559 ca 3600 persona, omtrent identisk med folketallet i Overhalla i dag, og 60% av dæm budd i Ytternamdaln. I 1656 e tallet 6560, og heile 70% bur i ytre strøk.

No i dag e det einno plass te fleir, vi e ca 35000 Namdalinga!

For Namdalingen va Bergen handelsby, og ferdselsvein va te sjøss. Jektene va i Ytternamdaln pluss 1 jekt i Overhalla. Det bar sørover med tørrfisk og tømmer, og heimover med mjøl, øl og tøyvarer. Vi ser at det vart sæld mæst tørrfesk. Livsgrunnlaget va best ved kysten, og fattigmæinn budd i innlandet.

Det va altså null bya og butikka, men te tross fer/på grunn av naturalhusholdet ha folk behov fer å skaff sæ visse varå som dæm ikke laga sjøl, og på dein her bakgroinn grodd Nærøymartnan og Melamartnan fram på 1600-talet. Nærøymartnan va i juni og Melamartnan i oktober.

I starten va Nærøymartnan størst, men ca på 1600-talet va gjenryddinga etter svartedauen avslutta, og folketalet på vei opp.

Det dukka opp nye navn i skatteliste, og folkeveksten ført te deling av gårder, eks. Stor-Amdal/Lille-Amdal, Storeval og Lilleval, Nord-Midt og Sør-Gutvik osv. Utover 1700-talet veks interessen fer innlandet, og i 1731 kjem Madam Meyer te Meln, og overtek det Overhaldske kirkegods med bl.a Halvardmo og sagbruka i Horka og på Opdal. Herre overtok ho og mannen Chr Lorentsen Holst som arv etter hans far.

Etter som tia gikk voks Melamartnan veldig fra et byttemarked te en stor handelsplass, og vart etter hvert den absolutt største og viktigste Martnan i Namdaln. Første skriftlige tegn te martna e i Justisprokokolln 1642 der Eric Gansmo vart bøtlagt på bygdetinget fordi han sprang etter lensmann Eric Rygh med heva kniv på det Overhaldske marked på Mælen.

I flg Gerhard Schøning e det groinn te å tru æt det va handel her læng før dein ti, bl.a nevnes Alterdalen på Homstad og Bråholm (Namsos)

Martnasområdet slik vi kjeinni det e stort, fra Buneset/Bjønngropa og hit te fergestedet, og med 2 handelsgater Øvergata og Nergata, og organisert sånn æt folk fra Harran/Grong ha tilhold i Buneset, Ytternamdalingan i Fjorro og Hållingan i Hållåingropa.

Handalsmeinn fra Ytternamdalen, Nordborgerne, sæld varån sin i Nergata, mens Trondheimskjøpmeinn, kjøpmeinn fra Levanger, Oslo og på slutten Namsos ha forholdsvis forseggjorte handelshus i Øvergata, eiller dæm leidd sæ inn hos folk som bodd der.

Bøtthandeln foregikk på Martnasøyra.

Midt i Øvergata va det vaktbu og arrest, og bak deinn sirkusplassen med innslag som tamme bjørner, aper, slanger, knivkastere og sjønglører, og det va matsalg fra soddtelt og salg fra såkalte kakekoner.

Ytterst på Speten var det karuseller, og det var 3 salonger her, Rian/Frøset/ og Wiklem-salongen, og på det meste 8 brennevinsutsalg.

Det heitt sæ at på Martnan koinn en få kjøpt absolutt alt, og i Riansalongen va det gull og sølvsmedutsalg. Ei tid ha martnan egen mynt.

På slutten kom det 2 dampskip Trolla og Namsen hit fra Namsos.

Så Melamartnan det va datidens varehus!

Halvardmo gnr 28:

Ur-gårn på Meln Halvardmo gnr 28 fra mannsnavnet Halvard vart delt i østre og vestre eller øvre og nedre Halvardmo før år 1500.

Øvre Halvardmo bnr 1 bli no kalt Halvardmo, mens bnr 2-3 blir kalt Mælen etter Mel – sandbakke, elvekant.

To dokumenter et skjøte fra 1507 og et dokument fra bygdetinget Vallating fra Vold 1509 nevner Halvardmo i Skage kirkesogn, og det er første skriftlige tegn til Skage kirke.

Det va mange drivere på 16-1700-tallet bl.a. nevnes Arnt Halvardmos sønn Ingebrigt Halvardmo som en av Tordenskjolds soldater i Dynekilen 1716.

I 1701 kjøpt Lornts Hansen Holst fra Trondheim en part av nedre Halvardmo fra Lornts Mortensen Angell, og samme Lornts Holst kjøpt det Overhaldske kirkegods på auksjon etter Jørgen Bjørnør på Sævik 1728.

Denne Holst var far til Christian Lorentsen Holst som ble gift med Abel Margrete Hammond i 1724, og hun var forøvrig søskenbarn til Thomas Angell.

Sånn hi det sæ at paret overtok det Overhaldske kirkegods ved Lornts Holst død i 1731, og dæm fløtta hit og bosatte seg i nybygd hus på nedre Halvardmo.

Christian dør i 1734 og boet er nærmest falitt, men Abel får ordning med kreditorene og bygger seg opp ved kjøp og salg, tømmer/-og sagdrift, martnasdrift med mer til å bli gjennom tidene Namdalens rikeste og mektigste person.

Etter Md. Meyers død i 1787 kjøper Mathias Numsen Lund Halvardmo. Han va gift med Abels slektning Rebekka Angel Dass, og han ha drevvi øvre Halvardmo siden 1767. Øvre Halvardmo eies av Lundslekta til 1899, siste eier forstmester Andreas D. Lund.

Eiere av bnr 1 Halvardmo etter det:

1899 Ole Opdal

1901 Brede Ekker

1907 Johan Johannesen fra Ofoten

1908 Åge Hagerup fra Frosta

1911 Peder Moksness fra Frol

1918 Johs Sellæg
1920 Daniel Wester
1931 Ingemar Risberg fra Ogndal, nå er 3. generasjon Risberg eiere.

Bnr 2 og 3 Mælen delvis hjemlet i lag men 1850 selger Peder Olsen bnr 2 til Anders Olsen, og Anders Olsen selger i 1855 til Alexander Johnsen Sklæt, derav navnet Sklætgården på brn 2 som lå midt på Mælen sentrum.

Bnr 3:

1788 til Mathias Numsen Lund og Ole Bertelsen Østdun fra Grong
1789 Ole B Østdun, Overhallas 1. Handelsmann, drukner 1802 på Ristad.
1829 Peder Olsen, flere deleiere
1860 Peter Ekker, skipper, døde i Tromsø 1865, så Brede Ekker
1889 Ole Opdal
1901 Kristian Vibstad
1905 Jørgen Rygh, nå er 4. generasjon Rygh eiere.

Bosetting/husmannsplasser/bruk:

Ved folketellinga 1865 bor det 99 personer på Halvardmo/Mælen, mot 43 i 1764.

1862 bortfester Andreas Erlandsen fra bnr 1 Moen til Tørris Torkildsen, kalt Tørrismoen, i dag Solstad.

I 1880 nevnes Solbakken v/bruker Ole Petter Evensen fra Åmot, i dag 5. generasjon v/ Ole Petter Solbakken.

I 1930 er status 84 personer på Mælen og brukene er:

4	Namstad	Salomon/Olav Skarland
5	Skogvang	Brede/Peter Ekker
6	Solbakken	Ole Petter/Einar/Ottar Solbakken
10,27	Solstad	Toralf/Andreas Solstad
13,18,31	Nyrud	Asbjørn Mælen
26	Fornes	Samuel/Jørgen Homstad
32	Aakervik	Sigurd/Anton Aakervik
40	Brekka	Trygve Myrvold
51	Austeng	Ny Jord, senere Kasper Solstad

Sverre J.